

Зорица В. Цветановић¹,
Учитељски факултет, Београд
Ивица В. Радовановић
Учитељски факултет, Београд
Драгана С. Богавац
Учитељски факултет, Београд

doi 10.7251/NS1702001C
удк 378.147::811.163.41
37.014.5:811.163.41
Оригинални научни рад

ЕЛЕМЕНТИ ФУНКЦИОНАЛНЕ ПИСМЕНОСТИ И КОРИШЋЕЊЕ РАЧУНАРА У РАЗРЕДНОЈ НАСТАВИ

Апстракт: У раду су представљени начини развијања основних елемената писмености у оквиру наставе матерњег језика, уз могућности коришћења рачунара у функционалном описмењавању ученика. Истраживањем је обухваћено читање са разумевањем, писање, богаћење речника и практиковање језичких и писмених вежби. Циљ рада је био утврђивање учесталости коришћења рачунара и његова улога у почетном функционалном описмењавању ученика у настави српског језика. Узорак истраживања обухватио је учитеље из основних школа у Србији ($N = 450$). У истраживању су примењене сервеј метода и техника скалирања, а инструмент је скала процене за учитеље. Резултати истраживања показују да учитељи истичу разумевање прочитаног и познавање методологије писања текстова као основу функционалне писмености ученика, а рачунар најчешће користе за припрему за писање, односно прикупљање тематске грађе, што је свакако недовољно за постизање квалитетних исхода наставе матерњег језика. Зато је потребно припремити детаљна методичка упутства наставницима за коришћење рачунара у функционалном описмењавању ученика, који ће даље водити ка савременим начинима комуникације.

Кључне речи: Функционална писменост, читање са разумевањем, писање разноврсних текстова, коришћење рачунара у настави.

Увод

Појавом нових технологија учење, па самим тим и процес развијања писмености, се трансформише. Ера мултиписмености не сме да елиминише темељну писменост, већ напротив, савремени друштвени контекст захтева појединца који идентификује и решава проблеме, трага за релевантним информацијама, критички их анализира и успоставља њихову логичку синтезу, а уз то брзо и јасно комуницира са другима. У том смислу не може се посматрати ужа дефиниција писмености која обухвата способност читања и писања неког писма. Данас се говори о различитим облицима писмености, а у школи се најчешће користи термин функционална писменост, под којим се подразумева усмеравање ученика за комуницирање које је на вишем нивоу од елементарне писмености. У дигиталном окружењу данас јављају се нови облици писмености

¹ zorica.cvetanovic@uf.bg.ac.rs

(електронска пошта, писање кратких порука, дописивање у мобилним апликацијама и сл.) што има за импликацију да се писменост шире дефинише. Комуникационе технологије несумњиво имају квалитативну димензију, али оне не би требало да замене наставника. Употреба технологија у настави захтева избалансиран однос са другим облицима учења, а ученицима је неопходно дати прилику да читају, да пишу руком, да стварају, а поред тога пружити им могућност да користе технологије.

Функционална писменост се може дефинисати као „оспособљеност појединца да учествује у облицима живота друштвене заједнице којој тај појединац припада” (Зељић, 2014, стр. 574). Настава језика и јесте усмерена на функционално описмењавање ученика и подразумева њихово увођење у сегменте којима се гради њихова способност да правилно језички изражавају и то на више нивоа, лексичком, синтаксичком и текстуалном (Cvetanović, 2010, стр. 22). На почетку ученик чита и пише речи, затим их спаја у реченицу, а реченице у текст, уз постепено осамостаљивање.

Увођење информационих технологија уноси значајне промене у учењу и настави, али важно је нагласити да ће реално стање у нашем друштву и даље задржати основне методе, поступке, уџбенике и средства у васпитно-образовном процесу, не умањујући вредност савремених информационих технологија, уз уважавање принципа кумулативности у њиховом судејству. Деца која користе различите врсте технологија чешће имају виши степен самопоуздања, боље владају основним вештинама и могу пуним капацитетом да истражују своја интересовања (Bredkamp, Rosegrant, 1995; Garrett, 2009; Williams, 2000). Нове технологије, директно или индиректно, утичу на писменост (Hagood, et al., 2003; Lankshear, Knobel, 2006; Lewis, Finders, 2002). Ипак, развијање писмености формално је део наставе матерњег језика која обухвата читање са разумевањем, усмено и писмено изражавање, богаћење речника и разноврсне језичке и писмене вежбе. Данас, када говоримо о експанзији информационих технологија, када имамо брз проток информација, када ученик мора бити сензибилнији за усвајање информација које су презентоване на нов или другачији начин, у новим контекстима, озбиљно се мора водити рачуна о томе како треба конципирати наставу матерњег језика која ће пратити савремени тренутак и нове технологије, уз развој традиционалних вредности.

Теоријске основе истраживања

У току наставе почетног читања и писања већ се ради на развијању основних елемената функционалне писмености, а ти елементи су: читање, разумевање прочитаног, писање реченица и разноврсних текстова, познавање правописних норми, методологија израде кратких писмених састава, богаћење речника. Данас се све чешће у научној и стручној јавности говори о дигиталној писмености, као саставном сегменту функционалног знања ученика, а која се

сагледава са аспекта иновирања наставног процеса. „Међутим, и сама иновација тог типа постаје брзо традиција јер је понекад тешко одредити ову врсту писмености – она, сматра се, подразумева стално учење с обзиром на то да се софтвери врло брзо иновирају, тако да једном научено не може да траје вечно током живота појединца” (Половина, 2015, стр. 52). Основна функционална писменост у настави подразумева познавање и коришћење основних знања ученика која му омогућавају да може да разуме информацију у писаном тексту, да зна да је правилно формулише, да је пренесе у писаном тексту и да може успешно да комуницира.

У методици наставе језика усвојен је термин *учење језика помоћу компјутера* (Computer Assisted language Learning – CALL), који се често користи за учење другог језика, обично енглеског. Страни методичари су се бавили коришћењем рачунара у настави матерњег језика, теоријски, истраживачки и практично (Beatty, 2003; Leakey, 2011; Smith, Lafford, 2009). То су углавном студије које су усмерене на ученике који су у потпуности савладали читање и писање. Улога рачунара у настави језика са становишта глобалног учења проучавана је ранијих деценија, а посебна пажња била је усмерена на софтвере, интернет, електронску литературу, проналажење и критички однос према интернет-базираним информацијама, *интелигентно учење језика помоћу рачунара* (*Intelligent CALL*) и ефективно он-лајн писање (Warschauer, Healey, 1998). У настави почетне писмености рачунар има вишестуку функцију: користи се за читање електронске литературе, као средство за писање, за извор информација и прикупљање тематске грађе за писање, као и за реализацију различитих вежби. Све ово се најчешће реализује уз помоћ рачунарских програма, интернета и образовних софтвера. Потребно је ученике упућивати и на могуће начине комуникације које омогућава коришћење рачунара, што се, ипак, реализује након наученог писања.

Учење читања подразумева разноврсно читање и то: „тихо, читање прелетањем, споро, поновљено, гласно, сценско и парафразирајуће” (Beste, 2007, стр. 56). Разумевање прочитаног је један од основних елемената писмености, јер ученик може да декодира информацију која је написана. Учитељи најчешће проверавају разумевање прочитаног уз помоћ питања чији одговори се налазе у тексту и утврђују да ли ученик може да пронађе одређене информације које се налазе у самом тексту. Читање утиче и на писање, јер „деца почињу да се са пуном свешћу односе према речима аутора” (Алексеева, Яшина, 2000, стр. 178). Коришћење рачунара у развијању читалачких способности ученика није први избор. Увек се у настави полази од штампане књиге, уџбеника, књига за програмску и ванпрограмску лектуру или других штампаних извора. Међутим, развојем нових технологија уџбеничка литература има и електронске додатке. Такође, у уџбеницима се наводе мрежне странице на којима ученици могу и прочитати нешто више о некој појединости, писцу, занимљивости. Читалачке навике ученика могу се развијати и проналажењем текстова за читање на интернету, нарочито могу бити интересантни школски часописи, информативни и енциклопедијски текстови. Посебна пажња треба да буде усмерена на лектуру

коју ученици могу да користе помоћу рачунара, и то аудио или електронске књиге. Звучне читанке су биле први аудио записи штампаног текста, а данас је могуће пронаћи веома добре интерпретације глумаца или спикера. Електронске књиге имају записе текста у дигиталном облику, што је посебно значајно отада се они могу пронаћи на интернету. Проблеми у читању електронске литературе су постојање много верзија које нису оригинални текстови, као и много препричаних књижевних дела, што не утиче повољно на наставу матерњег језика и развијање писмености.

Осим читања, у школи се ради на увежбавању самосталног писања, прво реченица, а затим и краћих текстова, за чије сачињавање је потребно познавати правописну норму. Ученици пишу и нелинеарне текстове, односно попуњавају табеле и обрасце. Писање уз помоћ рачунара је савремена потреба, па је значајно посматрати овај елемент писмености као основу за комуницирање. У данашњем друштву писменост подразумева и коришћење рачунара као средства за писање (Думитрашковић, 2014). Припрема и само писање прво реченица, а затим и краћих текстова уз помоћ рачунара потребно је да се осмисли тако да ученик, у зависности од техничких могућности, може да ради у школи или код куће.

Рачунар се користи и као средство за прикупљање информација и тематске грађе, а све се најчешће реализује уз помоћ интернета као глобалне мреже. Релевантни фрагменти мреже су сложени процеси на релацији информација-знање-апликација (Williams, 2000, стр. 96). Интернет и образовни софтвери, који представљају место на којем се може наћи велики број информација, радних материјала и мултимедијалних садржаја, а они нуде и хипертекстуалност. Дакле, ученик је у позицији да буде на основном дискурсу и да истовремено користи различите нивое вежби, да добија додатна објашњења, као и да му се понуде други и другачији извори нових информација. Наиме, на ученику је да ли ће у одређеном тренутку користити податке који треба да продубе његова знања, што представља вертикалну димензију, или ће, пак, користити податке у функцији проширивања знања, што представља хоризонталну димензију. Интернет се за прикупљање информација и тематске грађе за говорење и писање користи тако што ученик приступа интернет порталима који подстичу писање и читање, размењују искуства након читања и упутства за писање. Овде постоји проблем преузимања готових, већ написаних текстова, које ученици користе као помоћ или потпуну замену за своје писање. Као мотивација за писање могу послужити и мрежне станице на којима ученици проналазе разне информације које им на разне начине помажу у писменом изражавању.

Образовни софтвери имају основни текст којег прате инструкције и евалуативно поље. Посебна вредност софтвера је у повратној информацији, која мора да буде обogaћена квалитетном анимацијом или се, пак, као награда нуди интерактиван модел игре која је у функцији садржаја програма. Дакле, њега карактерише: „добро дефинисано иницијално стање, добро дефинисани циљеви и добро дефинисане активности“ (Hayes, 1996, стр. 56). Образовни софтвер обезбеђује разноврсне модалитете, као што су визуелни, звучни и практични који су у функцији стицања и примене знања. Његовом употребом омогућава се

адаптибилност и флексибилност учења. Велика вредност учења језика уз помоћ рачунара је то што је ученик у позицији да самостално бира и организује (користи) информације (садржај). Он обезбеђује такву динамику да код ученика изазива пажњу, интерес и мотивацију за читање и писање у настави језика. Коришћењем образовног софтвера дете задовољава и врло значајну потребу, а то је потреба за доказивањем вредности својих способности. Треба истаћи да се ови софтвери веома функционално могу користити у облику језичких вежби или као основа за богаћење речника ученика. Међутим, поред свих предности о којима се овде говорило, неопходно је навести и недостатке коришћења рачунара: софтвери нису увек лако доступни; подразумева елементарну рачунарску писменост (ученика и наставника); проблем способности ученика да процени које су то релевантне односно ирелевантне информације. Наравно, поред наведених недостатака, неопходно је и даље озбиљно радити на квалитетним методичким начинима за коришћење рачунара у настави писмености, који у овом тренутку у комбинацији са савремено конципираним уџбеником и савременим методичким приступима, заиста представљају заокружени конструкт (Bogavac, Radovanović, Kovačević, 2015). У том процесу не треба заборавити и улогу наставника који може сам припремити одређене садржаје који се користе у настави језика. Уз малу наставникову обученост, помоћу рачунара можемо направити добре и корисне програме за језичка вежбања, за вежбе читања, говорну културу (Милатовић, 2011, стр. 237).

Писменост ученика се развија само практичним радом и зато учитељ треба да стално изналази и осмишљава нове ситуације у којима ће ученици учити основе писмености. Повезаност писмености и технологије кроз историју доноси трансакциони став са нагласком на усклађивању укупне вредности у области (Leigh, 2012). У настави језика, у почетним разредима, користе се разноврсне нове језичке вежбе које се реализују уз помоћ рачунара посебно усмерене на учење граматике (Ђорђевић, 2016), као и на припрему и учење писања (Cvetanović, Radovanović, Šulović Petković, 2015; Cvetanović, Šulović Petković, 2013). Када је читање у питању, у читанкама се налазе налози за разумевање прочитаног (Пурић, 2016; Цветановић, 2011), углавном са недовољно упућивања на електронске изворе и електронско учење које је данас актуелно. Такође, треба користити интернет и његове могућности које он има у настави и учењу (Радовановић, Ристић, 2013). У настави језика у којој је развијање комуникативних компетенција веома важно, потребно је да наставници методички описмењавају ученике на савремене начине, а један од њих је и коришћење рачунара за развијање читања и писања.

Успостављање брже и ефикасније комуникације између технолошког развоја и образовања, као и између науке и образовања, недвосмислено представља императив данашњице. Образовни програми у функцији савременог тренутка свакако не трпе конзервативизам и ригидност. Промене у образовању стављају акценат на квалитетном и ефикасном стицању знања, на максималном ангажовању потенцијала ученика, на подстицању стваралаштва и оспособљавању ученика за учење. У том процесу неопходно је коришћење савремених

технологија, посебно рачунара, без којих се данашња писменост и комуникација не може у потпуности остварити.

Методологија истраживања

Предмет истраживања је важност познавања основних елемената функционалне писмености и методичко увођење ученика у описмењавање уз помоћ рачунара, као и њихова методичка повезаност у разредној настави српског језика.

Слика 1: Предмет истраживања – основни елементи писмености и коришћење рачунара

Циљ истраживања је био да се утврди важност познавања и употребе елемената писмености и учесталости коришћења рачунара у почетног функционалном описмењавању ученика. Задаци истраживања су: 1. испитати важност познавања основних елемената функционалне писмености; 2. утврдити учесталост коришћења рачунара за развијање почетне функционалне писмености; 3. анализирати методичку повезаност коришћења рачунара и функционалне писмености ученика. Основна метода истраживања је сервереј, а техника која је употребљена у истраживању јесте скалирање. Инструмент истраживања је скала процене.

Приликом истраживања кренули смо од следећих хипотеза:

1. учитељи истичу важност основних елемената почетне функционалне писмености;
2. учитељи повремено користе рачунар за функционално описмењавање ученика.

Узорак истраживања обухватио је 450 учитеља основних школа у Србији, од којих високу стручну спрему има 356 (79,1%), а 94 (20,9%) има вишу стручну спрему. У односу на радни стаж један број учитеља, и то 71 (15,8%), ради у школи до девет година, највећи број испитаника има више од десет година, и то 197 (43,8%), док 182 (40,4%) има преко двадесет година радног стажа.

Резултати истраживања

Од наставе почетног читања и писања почиње оспособљавање ученика за функционална писменост. То подразумева њихово увођење у сегменте којима се гради читалачка способност, писање и комуницирање на различите начине. На почетку се ради на елементима почетне функционалне писмености ученика и користе се разноврсни методички начини да се они усавршавају, као што је, између осталог, и коришћење рачунара у настави језика.

Елементи функционалне писмености ученика

Мишљења учитеља о важности познавања елемената функционалне писмености испитани су скалом процене која обухвата пет сегмената, и то: разумевање прочитаног, познавање правописних правила и начина писања, као и читање и писање текстова – нелинеарних и на рачунару. Увођење ученика у писменост је темељ читања и писања, па су се учитељи изјашњавали о томе шта је значајно у учењу ових вештина. Резултати овог дела истраживања приказани су у табели 1.

Табела 1: Процена наставника о важности познавања основних елемената писмености

Елементи функционалне писмености		Важност познавања			Скална вредност
		Веома је важно	Делимично је важно	Мање је важно	
1. Разумевање прочитаног	f	438	10	2	2,97
	%	97,3	2,2	0,4	
2. Познавање правописних правила	f	385	61	4	2,85
	%	85,6	13,6	0,9	
3. Писање текстова	f	240	193	17	2,50
	%	53,3	42,9	3,8	
4. Читање и писање нелинеарног текста	f	141	248	61	2,18
	%	31,3	55,1	13,6	
5. Читање и писање уз помоћ рачунара	f	60	244	146	1,81
	%	13,3	54,2	32,4	

Резултати испитивања показују да учитељи по важности на прво место (скална вредност: 2,97), стављају разумевање прочитаног, што и јесте основна методичка претпоставка у настави писмености. Други ајтем у рангу односи се на познавање правописа. Скална вредност ове тврдње, такође је висока и износи 2,85, показује да је, према мишљењу учитеља, познавање правописних правила веома важно за писање. Иако има учитеља и методичара који сматрају да је потребно прво савладати технику писања, па учити правопис касније, резултати истраживања показују да највећи број учитеља инсистира на упоредном учењу писања и правописа. Читање и писање нелинеарног текста саставни је део писмености, тако тврди око три четвртине наставника и позитивно одговара на четврту тврдњу, што се види у табели 1. Када је у питању писање на рачунару, испитани учитељи сматрају да је оно делимично важно, што доказује скална вредност која износи 1,81. Учитељи сматрају да су сви испитани сегменти значајни за функционалну писменост ученика.

Учесталост коришћења рачунара за развијање функционалне писмености

У савременом дигиталном окружењу немогуће је замислити писање без употребе рачунара. У том смислу испитали смо да ли и колико учитељи упућују ученике да користе рачунар у настави матерњег језика. Истраживање је обухватило припремање за писање и само писање, читање електронске литературе, затим реализовање језичких вежби на рачунару, прикупљање тематске грађе на интернету и подстицаје за читање и писање уз помоћ софтвера. Резултати овог дела истраживања налазе се у следећој табели.

Табела 2: Учесталост коришћења рачунара у функционалном описмењавању

Коришћење рачунара за функционално описмењавање ученика	Учесталост коришћења					Скална вредност	
	Увек	Често	Повремено	Ретко	Никад		
1. Реализујете језичке вежбе уз помоћ рачунара.	f %	7 1,6	87 19,3	163 36,2	126 28,0	67 14,9	2,65
2. Уводите ученике у методологију писања текстова на рачунару.	f %	11 2,4	38 8,4	141 31,3	146 32,4	114 25,3	2,30
3. Ученици користе интернет да би прикупили грађу за писање.	f %	9 2,0	38 7,3	129 28,7	166 36,9	113 25,1	2,24
4. Ученици пишу разноврсне текстове на рачунару.	f %	7 1,6	41 9,1	111 24,7	124 27,6	167 37,1	2,10
5. Ученици од почетне наставе језика читају електронску литературу.	f %	3 0,7	17 3,8	106 23,6	169 37,6	155 34,4	1,99
6. Ученици пишу саставе на рачунару.	f %	2 0,4	20 4,4	88 19,6	189 42,0	151 33,6	1,96
7. Готови рачунарски софтвери су подстицај за читање и писање.	f %	2 0,4	24 5,3	74 16,4	97 21,6	253 56,2	1,72

Скална вредност прве тврдње која износи 2,65 односи се на језичке вежбе које могу да се реализују уз помоћ рачунара. Може се закључити да учитељи повремено упућују ученике на ове вежбе, које се веома функционално могу употребити за учење писања. Учители повремено уводе ученике и у методологију писања текстова на рачунару. Техника писања текстова руком и на рачунару није потпуно иста и зато је важно ученике упућивати на њихове сличности и разлике. Ученици користе рачунар за припрему и за само писање. То је углавном усмерено на проналажење грађе за писање, и то повремено, што потврђује скална вредност овог ајтема која износи 2,24. Из ових резултата истраживања види се да ученици повремено или ретко користе рачунар као припрему за писање, односно да на интернету проналазе информације и грађу која им помаже у изражавању. Писање разноврсних текстова на рачунару се не практикује учестало, а у данашњем информатичком друштву, где је писмена комуникација скоро у потпуности усмерена на нове технологије, методички није оправдано да се у школи за писање оне не користе. Ученици, иако повремено или ретко, ипак читају електронску литературу од почетне наставе језика, што потврђује скална вредност ове тврдње 1,99. Писање састава подразумева да ученици састављају дужи текст, обично је у питању препричавање, писање о догађајима и доживљајима. Ученици ретко пишу саставе на рачунару (скална вредност 1,96), а потребно је да се ученици од млађег узраста упућују да састављају текстове и на овакав начин. Већина испитаних учитеља не даје ученицима готове рачунарске софтвере да би их подстакли да

читају и пишу (скална вредност: 1,73), иако данас има много различитих информатичких могућности.

Дискусија

Резултати истраживања у целини показују да је коришћење рачунара у настави за развијање сегмената почетне функционалне писмености релативно слабо заступљено, тако да свега 20,9% учитеља увек или често реализује језичке вежбе уз помоћ рачунара, 10,8% учитеља уводи ученике у начине писања, односно структурирање текстова на рачунару, 9,3% наставника упућује ученике да користе интернет за прикупљање информација на интернету, 10,7% учитеља упућује ученике на писање информативних текстова на рачунару, 4,5% учитеља подстиче децу да читају и пишу од почетне наставе језика уз помоћ рачунара, 5,7% учитеља користи софтвере као подстицај за писање и само 4,8% упућује ученике да пишу саставе на рачунару. Ове резултате потврђују и ниске скалне вредности ајтема који се односе на коришћење рачунара за писмено изражавање ученика које се на петостепеној скали крећу од 1,72 до 2,65.

Сродна истраживања која су обављена показују да су у учењу писања текстова ученици мотивисанији за писање ако користе рачунар (Matthews Pavia, 2004), и да рад на рачунару утиче на развијање аутономије ученика (Mutlu, Eröz-Tuğа, 2013). Такође, учитељи најчешће препоручују интернет за прикупљање информација које се користе у писању текстова (Cvetanović, Radovanović, Šulović Petković, 2015; Cvetanović, Šulović Petković, 2013). Наши резултати показују да је коришћење рачунара у настави функционалне писмености релативно слабо заступљено.

Могуће разлози за овакве резултате истраживања треба тражити у техничким условима који постоје у школском окружењу и недовољној методичкој спремности наставника за адекватно усмеравање ученика за коришћење рачунара за читање и писање у настави. Лоши технички услови у многим школама у којима недостају рачунари или отворен приступ интернету, реални су разлози за одустајање од нове технологије у настави. Такође, могуће је и да наставници сматрају да ученици немају могућности да користе технику ван наставе, односно код куће. Ипак, наставници не треба да одустају од захтева у школи да се учини напор и учионице опреме тако да ученици имају прилику да користе предности савремене технологије. Други наведени разлог јесте недовољна оспособљеност и мотивација наставника за изналажење савремених методичких начина за функционално описмењавање ученика. Рачунари се углавном користе за језичке вежбе, програмиране материјале и разне задатке за учење граматике. Резултати нашег истраживања показују да наставници не користе довољно савремене технологије за учење и увежбавање читања и писања. Из резултата истраживања може се закључити да је потребно припремити детаљна методичка упутства, и то

теоријска и практична, за коришћење рачунара у почетном описмењавању ученика.

Закључак

Функционална писменост је, најшире схватано, способност успешног комуницирања у свакодневном животу, која се у школи систематично учи на часовима матерњег језика. Развијање писмености је сложен процес који подразумева учење читања и писања, усвајање правописних правила, практиковање језичких вежби које доприносе правилном језичком изразу. Од наставе почетног читања и писања уче се ове вештине, које се током школовања развијају и постепено се прелази са основне писмености на изграђивање комуникативних способности. Учениково познавање и коришћење основних елемената функционалне писмености подразумевају разумевање прочитаног и самостално писање, а значајно је и коришћење различитих комуникативних канала. У савременом дигиталном окружењу посебно је важно коришћење рачунара као савременог средства за писање и средства за прикупљање грађе за изражавање. У емпиријском истраживању о значајности елемената функционалне писмености и учесталости коришћења видова изражавања учествовало је 450 учитеља. Резултати показују да учитељи истичу важност функционалне писмености, посебно издвају следеће елементе: разумевање прочитаног и познавање правописних правила. Учитељи рачунар најчешће користе за реализовање језичких вежби, што је и резултат учења граматике уз помоћ рачунара која је и методички практично утемељена. Међутим, резултати истраживања генерално говоре да је коришћење рачунара за развијање сегмената функционалне писмености релативно слабо заступљено, што потврђују и ниске скалне вредности ајтема који се односе на коришћење рачунара за функционално описмењавање ученика. Све то упућује на потребу да се припреме детаљна методичка упутства за коришћење рачунара у почетном описмењавању ученика, који ће даље водити ка упућивању ученика на савремене начине комуникације и то посредством технологија. Дакле, добрим увођењем ученика у почетну функционалну писменост отвара се пут ка формирању описмењеног ученика, и у ужем и ширем смислу. Методички рад на усвајању основних елемената писмености и стално практиковање ових вештина на разноврсне начине, утичу на остваривање циљева и задатака наставе матерњег језика и образовног процеса уопште.

Литература

- Алексева, М. М., Яшина, В. И. (2000). *Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников: Учеб. пособие для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений*. Москва: Издательский центр «Академия».
- Beatty, K. (2003). *Teaching and Researching Computer-assisted Language Learning; Applied Linguistics in Action Series*. London: Longman.
- Beste, G. (2007). *Deutsch Methodik, Handbuch für die Sekundarstufe I und II*. Berlin: Cornelsen scriptor.
- Bogavac, D., Radovanović, I., Kovačević, J. (2016). *Quality Lifelong Education: Computer and/or a Textbook*. Anthropologist, No. 1/ 24, pp. 75–82.
- Bredenkamp, S., Rosegrant T. (1995). *Reaching potentials: Transforming early childhood curriculum and assessment*. Washington DC: NAEYC.
- Garrett, N. (2009). *Computer-Assisted Language Learning Trends and Issues Revisited: Integrating Innovation*. The Modern Language Journal, Special Issue: Focus Issue: Toward an Ecological CALL/93, pp. 719–740.
- Думитрашковић, Т. (2014). *Примена савремених информационо-комуникационих технологија у настави страног језика*. Нова школа, бр. IX (1), стр. 120–126.
- Dorđević, J. (2016). *English language teaching methodology in a CALL classroom testing and evaluating traditional grammar instruction*. Nastava i vaspitanje, br. 2/65, str. 359–378.
- Зељић, Г. (2014). *Писменост*. У „Лексикон образовних термина”, П. Пијановић (ур.) (стр. 574–575). Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду.
- Lankshear, C., Knobel, M. (2006). *New literacies: Everyday practice and classroom learning* (2nd edition). New York: Open University Press.
- Leakey, J. (2011). *Evaluating computer-assisted language learning*. New York: Peter Lang.
- Leigh, A. (2012). *Troubling Discourse: Basic Writing and Computer-Mediated Technologies*. Journal of Basic Writing, No. 1/31, pp. 36–58.

- Lewis, C., Finders, M. (2002). *Implied adolescents and implied teachers: A generation gap for new times*. In „Adolescents and literacies in a digital world”, D.E. Alvermann (Ed.) (pp. 101–113). New York: Peter Lang.
- Matthews Pavia, C. (2004). *Issues of Attitude and Access: A Case Study of Basic Writers in a Computer Classroom*. *Journal of Basic Writing*, No. 2/23, pp. 4–22.
- Милатовић, В. (2011). *Методика наставе српског језика и књижевности у разредној настави*. З. Цветановић, В. Јанићијевић, В. Мићић (прир.). Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду.
- Mutlu, A., Eröz-Tuğra B. (2013). *The role of Computer-Assisted Language Learning (CALL) in Promoting Learner Autonomy*. *Egitim Arastirmalari-Euraian Journal of Educational Research*, 51, pp. 107–122.
- Половина, В. (2015). *Традиција и иновација – две стране дигиталне хуманистике*. У „Дигитална хуманистика, тематски зборник у 2 књиге, књ. 1”, А. Вранеш, Љ. Марковић (ур.) (стр. 49–59). Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.
- Пурић, Д. (2016). *Разумевање текста у настави књижевности*. *Настава и васпитање*, бр. 2/65, стр. 427–438.
- Радовановић И., Ристић, М. (2013). *Интернет у образовању, педагошки аспекти примене интернета у настави*. Београд: Учитељски факултет.
- Smith, B., Lafford, B. A. (2009). *The Evaluation of Scholarly Activity in Computer-Assisted Language Learning*. *Modern Language Journal*, No. 1/93, pp. 868–883.
- Hagood, M. C., Stevens, L. P., Reinking, D. (2003). ‘*What do THEY have to teach US? Talkin’ ’cross generations!*’ In „Adolescents and literacies in a digital world”, D. Alvermann (Ed.), (pp. 68–83). Peter Lang: New York.
- Hayes, N. (1996). *Foundations of Psychology*. London: Thomas Nelson & Sons Ltd.
- Cvetanović, Z. (2010). *Developing initial functional literacy in students*. In „A pupil and a teacher in contemporary education”, I. Radovanović, Z. Zaclona (Eds.) (pp. 20–30). Nowy Sącz, Belgrade: State higher vocational school in Nowy Sącz, Faculty of education, University of Belgrade.
- Цветановић, З. (2011). *Читанка у разредној настави*. Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду.

Cvetanović, Z., Šulović Petković, K. (2013). *Introducing pupils into writing skills*, In „Speech and Language: proceedings, 4rd International Conference on Fundamental and Applied Aspects of Speech and Language”, M. Sovilj, M. Subotić (Eds). (pp. 214–222). Belgrade: Institute for Experimental Phonetics and Speech Pathology.

Cvetanović, Z., Radovanović, I., Šulović Petković K. (2015). *Basic elements of functional literacy in younger students*. In „Speech and Language 2015, 5th International Conference on Fundamental and Applied Aspects of Speech and Language”, M. Sovilj, M. Subotić (Eds.) (pp. 139–146). Belgrade: Institute for Experimental Phonetics and Speech Pathology.

Williams, G. (2000). *Pedagogy and the Shaping of Consciousness. The pedagogic device and the production of pedagogic discourse: a case example in early literacy education*. London: Book craft Ltd, Micomer Norton.

Warschauer, M., Healey D. (1998). *Computers and language learning: An overview*. Language Teaching, No. 2/31, pp. 57–71.

Zorica V. Cvetanović

Ivica V. Radovanović

Dragana S. Bogavac

ELEMENTS OF FUNCTIONAL LITERACY AND THE USE OF COMPUTERS IN LOWER CLASSES OF PRIMARY SCHOOL

Summary

The paper presents different ways of developing basic elements of literacy in mother tongue class with the possibility of using a computer in making pupils functionally literate. Research covers reading comprehension, writing, enriching vocabulary, language and written exercises. The aim of the paper was to determine frequency of the use of a computer and its role in making pupils functionally literate in Serbian language class. Sample research involved primary schools teachers in lower classes in Serbia (N=450). Survey methods and a scaling technique were applied here and the instrument used was the scale of assessment for teachers. Research results show that teachers emphasize reading comprehension and the knowledge of writing methodology as the base of functional literacy. A computer is used for the preparation of writing, i.e. collection of thematic material, which is definitely not enough to reach high quality learning outcomes in mother tongue class. That is why it is necessary to prepare detailed methodical instructions for teachers how to use a computer in making pupils functionally literate, which will further lead to modern ways of communication.

Key words: functional literacy, reading comprehension, writing various texts, use of computers in class.